

Olga Cubells (Tarragona)

La variable morfosintàctica del subjuntiu a Bovera

1 Presentació

Quan ens trobem en un dels moments de la història en què l'especialització d'oficis i de branques és un fet, plantejar-se un treball de recerca que suposava, de fet, interdisciplinarietat de diverses matèries lingüístiques era un repte, un risc i un atreviment al mateix temps. Intentar entrelligar amb un treball la dialectologia, la morfologia, la sintaxi i la sociolingüística era un agosarament que podia produir, malgrat tot, resultats sorprenents i satisfactoris.¹

L'estudi que presento està centrat a Bovera, una població de la comarca lleidatana de les Garrigues. El parlar de Bovera pertany al bloc del català occidental i, més concretament, al subdialecte nord-occidental.

El que em proposo en aquest treball és analitzar la variable morfosintàctica del subjuntiu i sospesar quin és el manteniment de la varietat geogràfica genuïna, és a dir, de l'estat dialectal rebut (en paraules de Badia, 1976) i en quina mesura i en quins contextos s'està imposant l'estàndard morfosintàctic que vehiculen els mitjans de comunicació i l'ensenyament. A partir d'aquest moment, i per tal de poder treballar amb etiquetes, anomenaré les formes lingüístiques pròpies de la varietat geogràfica i la varietat geogràfica en si *formes dialectals* i *varietat dialectal*. Així mateix, les *formes estàndards* vehiculades pels mitjans de comunicació del Principat i per l'ensenyament, coincidents en bona mesura amb les del català oriental central i que són aquelles per les quals es canvien les formes geogràfiques genuïnes, les anomenaré *formes estàndards* o, simplement, *estàndard*. En rigor, però, es tracta de les formes orientals de l'estàndard.

---

¹ Aquest estudi es va gestar en l'assignatura de doctorat *sintaxi contrastiva*, impartida pel Dr. Amadeu Viana, la qual formava part del primer any del bienni del curs de doctorat *Anàlisi, elaboració i contrast textual* (curs 1997/1998), del Departament de Filologia Catalana de la Universitat de Lleida. El treball inicial a posteriori va ser modificat parcialment per presentar-lo com a comunicació en el 16è Col·loqui Germano-Català, Bochum, 4-6 de juny de 1999. Agraïxo molt especialment al Dr. Miguel Àngel Pradilla la lectura i relectura que ha fet del text i els suggeriments aportats. Tindre'l a l'abast en tot moment m'ha ajudat a tirar endavant una recerca que en principi em semblava inabastable.

El text que presento es limita a descriure la investigació que s'ha dut a terme, la metodologia de treball, i a exposar les conclusions que s'han pogut extreure de l'anàlisi. Aquest estudi, però, s'ha de considerar un treball exploratori que pot aportar hipòtesis de sortida per a futures investigacions més exhaustives.

2 Introducció

2.1 Consideracions sincròniques i diacròniques del subjuntiu

Per tal d'analitzar l'evolució de les desinències del subjuntiu present en els diversos gelectes catalans, és necessari separar les formes rizotòniques (les formes de 1a, 2a, 3a i 6a persones) de les formes arizotòniques (4a i 5a persones). En el primer cas existeix una forta diversitat geolectal, que es justifica, en bona mesura, per la necessitat de mantindre diferenciats els presents d'indicatiu i de subjuntiu; en el segon cas, en canvi, les formes de subjuntiu, les d'indicatiu i les d'imperatiu han acabat convergint (Pérez Saldanya, 1998: 147). Tenint en compte aquestes diferències i l'objectiu del meu estudi, en aquest apartat em centraré només en les desinències de subjuntiu de les formes rizotòniques.

Seguint encara Pérez Saldanya (1998: 148), «la variació dels marcadors de subjuntiu està relacionada amb els problemes de naturalitat morfològica provocats per l'evolució fonètica regular del llatí tardà –o català primitiu– i pels processos de canvi morfològic introduïts per atorgar una major naturalitat a la conjugació del present de subjuntiu. Aquesta variació, d'altra banda, també reflecteix la superposició que sovint es produeix entre els nivells diacrònic, diatòpic i diastràtic de la llengua».

El tractament del subjuntiu present en els parlars nord-occidentals porta a dividir-los en dos grups.² Un primer grup de parlars ha conservat la fesomia lingüística del segle XVI, igual com el valencià, malgrat el sincretisme que s'hi produeix en les persones segona i sisena (Pérez Saldanya, 1998: 164). En la conjugació I es troba *cante*, *-es*, *-e*, *-en*. En les conjugacions II i IIIa³ unes localitats presenten les formes *bata* / *bate*, *-es*, *-e*, *-en*, i unes

² Per a una anàlisi molt més detallada i aprofundida de l'evolució de les marques de present de subjuntiu en els diferents gelectes catalans, podeu consultar el capítol 9 «Les desinències del present de subjuntiu», pàgs. 147-168– de l'estudi de Manuel Pérez Saldanya a què acabo de fer referència: *Del llatí al català. Morfosintaxi verbal històrica* (1998).

³ La conjugació IIIa és la no incoativa. El grup de verbs incoatius seran anomenats *conjugació IIIb*.

altres presenten aquestes formes verbals amb l'increment velar: *bàtiga / bàtega, bàtigues / bàtegues...*

El segon grup de parlars ha adoptat la desinència *-o* per al present de subjuntiu en les persones 2, 3 i 6 de totes les conjugacions. La persona 1 pren la terminació *-e* (amb la variant *-a* en la II i III conjugació).⁴ Aquest subjuntiu en *-o* s'estén des d'Organyà fins a Morella i Alcalà de Xivert, formant illots entre les zones del primer grup.⁵ Segons Moll (AORLL, II: 84), a Morella i a Alcalà de Xivert, però, el subjuntiu present té *-o* també en la persona 1; a Benassal, en canvi, la *-o* apareix en la primera persona i la resta presenten formes en *-e*. Lluís Gimeno (1994: 161), en el seu estudi dels parlars de les comarques del nord de Castelló, però, remarca que la desinència *-o* actua de manera diferent en les diverses persones i conjugacions en cada localitat i, en el cas de Morella, assenyala la desinència *-o* només en la primera persona.

Pel que fa a la comunitat de parla objecte d'aquest estudi, trobem, en totes les conjugacions, en les persones 2, 3 i 6, aquesta desinència. En la primera persona, també a totes les conjugacions la desinència és *-a*. Les persones 4 i 5 prenen les desinències *-éssem*, *-ésseu*, les quals coincideixen amb l'imperfet de subjuntiu. No apareixen, per tant, diferències entre conjugacions:

1a conj.		2a conj. -er		2a conj. -re	3a conj.	3a conj. inc.	
canta	vaiga	haiga	diga	caiga	dorma	patixa	complixa
cantos	vaigos	haigos	digos	caigos	dormos	patixos	complixos
canto	vaigo	haigo	digo	caigo	dormo	patixo	complixo
cànton	vàigon	hàigon	digon	caigon	dòrmon	patixon	complixon

⁴ Gulsoy (1976: 32) dona la variant *-a* per a la II i III conjugació i no la considera per a la I; tampoc no ho fa Moll (1991: §311-319), però aquesta forma amb *-a* per a la persona 1 del present de subjuntiu es troba en diversos parlars del català nord-occidental. Sí que l'assenyala, en canvi, Pérez Saldanya (1998: 164-165), i explica que aquest sistema ha introduït analògicament una *-a* (realitzada com a [a] o com a [ɛ], segons els parlars) en la primera persona del subjuntiu dels verbs de la primera conjugació. Afegeix que la influència de les formes en *-a* de les altres conjugacions sobre les de la primera no és un fet insòlit en les llengües romàniques, com ho demostra que la desinència *-a* aparegui en bona part de l'italià septentrional (com ara en llombard) i, dins el retoromànic, en engadinès.

⁵ Recentment, Xavier Luna (2002: 109) ha demostrat que el subjuntiu en *-o* també és propi del català central, «si bé en comparació amb l'occidental el tret hi ocupava una menor part del domini; avui, segurament, és un tret que ja ha desaparegut del bloc oriental».

Els primers exemples de subjuntiu en *-o* es troben als *Sermons* de Sant Vicent Ferrer, i s'ha pensat que la seua presència a l'obra del sant valencià fóra deguda a la intervenció d'un escrivà del territori occidental o del nord de Maestrat (Moll, 1952: §313). Gulsoy (1976: 35) considera que es tracta més aviat de la segona possibilitat, perquè la *-o* apareix en les quatre persones i també en el present d'indicatiu i, per tant, va d'acord amb el sistema d'Alcalà de Xivert i no pas de parlars de més al nord del domini lingüístic, que no presenten *-o* en la persona 1 del subjuntiu present (tot i això adverteix que Coromines assenyalava que el subjuntiu en *-o* no era estrany al segle XV en terres valencianes). En aquest text, la *-o* apareix només en la 1a conjugació i alterna amb les formes en *-e*.

Gulsoy també troba un exemple de subjuntiu en *-o* en la conjugació II en un text de la segona meitat del XVI, procedent d'Urgell (*Teatre profà*). Això demostra que aquesta desinència ja s'havia propagat a la resta de conjugacions al segle XVI.

Coromines (1971: 205) considera que aquesta terminació es va produir en els verbs tipus *mostre, compre*, amb una assimilació vocàlica de l'àtona a la tònica: *ó - e* → *ó - o* (*mostre* → *mostro*) i després, per analogia, s'hauria estès a d'altres verbs de la conjugació I. En aquest procés (encara segons Coromines) hi haurien ajudat també les formes com *menyspreu, confiu*, la semivocal velar de les quals hauria passat a donar *menyspreo, confio*. Coromines considera el problema de la *-o* de l'indicatiu i de la *-o* del subjuntiu resultat del mateix fenomen fonètic.

Jacques Allières (1963-68: 261) arriba a les mateixes conclusions que Coromines, tot i que només ofereix judicis hipotètics, perquè no s'ha basat en documents antics ni ha consultat el treball d'aquest. Per a ell, aquesta desinència «semble représenter la fixation d'une variante du vocalisme de soutien facilitée par un vocalisme vélaire tonique dans la pénultième...». Quant a l'èxit de la *-o-* com a distintiu del subjuntiu, l'atribueix a la seua poca freqüència en el sistema del català occidental.

Els exemples dels *Sermons* de Sant Vicent Ferrer corroboren la tesi que postula l'assimilació vocàlica amb la tònica en verbs concrets com a primera etapa de l'aparició del subjuntiu en *-o*.

Joan Veny (1991: 132) assenyalava que la desinència del Present de Subjuntiu és en *-i* en els dialectes orientals i en *-e* (i variants) en els occidentals (cf., però, Luna, 2002). En morfologia verbal remarca quatre característiques importants del nord-occidental, entre les quals apareixen «les desinències *-o, -os, -o, -on*, de les pers. 1, 2, 3 i 6 respectivament del SP: *que canto*,

que cantos, que canto, que cànton, que bàtigo, que bàtigos, etc., que des del Nord (llevat de la Ribagorça i el Pallars) arriba fins al sud d'Alcalà de Xivert i Albocàsser, amb una connotació rústica que impulsa a substituir-les per les desinències més esteses *-a, -es, -e, -em*.⁶ En el cas de la morfologia verbal, i dels temps de subjuntiu concretament, aquesta extensió de les formes en *-i* ha estat ingent, de tal manera que s'han anat desplaçant i continuen arraconant-se les formes occidentals en *-e* i, molt més encara, les nord-occidentals en *-o*. El pes dels mitjans de comunicació i, per tant, de la modalitat estàndard del model que difonen i del subdialecte central en la resta del domini lingüístic, actuen de factors d'anivellament de certs trets lingüístics.

Del plusquamperfet de subjuntiu llatí de tipus feble (-ASSEM, -ISSEM) s'ha originat l'imperfet de subjuntiu en català en la majoria de varietats geogràfiques, tret del valencià, que procedeix del plusquamperfet d'indicatiu llatí. Els paradigmes de les classes I i II són prou simples, però el de la classe III ofereix algunes diferències de radical originades pel diferent tipus de perfet llatí de què procedeixen les formes catalanes (Moll, 1952: §340):

CLASSE I	CLASSE II	CLASSE III
CANTASSEM cantàs	PARTISSEM partís	VEN(DE)DISSEM venés
CANTASSES cantasses	PARTISSES partisses	VEN(DE)DISSES venesses
CANTASSET cantàs	PARTISSET partís	VEN(DE)DISSET venés
CANTASSEMUS cantàssem	PARTISSEMUS partíssem	VEN(DE)DISSEMUS venéssem
CANTASSETIS cantàsseu	PARTISSETIS partísseu	VEN(DE)DISSETIS venésseu
CANTASSENT cantassen	PARTISSENT partissen	VEN(DE)DISSENT venessen

⁶ Pérez Saldanya (1998: 167) considera que la diferència de comportament entre la desinència *-o* del present d'indicatiu i la del present de subjuntiu s'ha d'atribuir a factors interns de la llengua i també a factors externs. El fet que la desinència *-o* existís com a marca de primera persona del present d'indicatiu en altres llengües romàniques pròximes (com el castellà i l'italià) i tingués el referent culte del llatí atorgava un prestigi a la desinència que degué contribuir a la seua acceptació com a marca de primera persona de l'indicatiu present. La *-o* del subjuntiu, en canvi, sense els referents de les altres llengües romàniques i del llatí, segurament es va considerar sempre una forma col·loquial, poc apta per a l'escriptura.

La primera persona del singular de l'imperfet de subjuntiu ha desenvolupat, en el català occidental, una desinència *a* (*cantessa, partissa, venessa*) i en el rossellonès una desinència *i* (*cantessi, partiguessi, venessi*); les dos adherències són degudes a l'analogia de les terminacions de 1a persona del singular del present de subjuntiu, que són respectivament *-a* en occidental i *-i* en oriental (Moll, 1952: 164).

També Joan Veny (1991: 132) remarca com a característica del nord-occidental les desinències *-essa* i *-issa* de la primera persona de l'imperfet de Subjuntiu, que –des del Pirineu– baixen fins a la Terra Alta i el Baix Ebre.

En el parlar de Bovera, la persona 1 de l'imperfet de subjuntiu presenta la desinència *-a*; les altres persones mantenen les formes etimològiques en les conjugacions II i III i les desinències en *-e* en la conjugació I, analògiques a les altres dos conjugacions:

1a conj.		2a conj. -er	
cantessa	anessa	haguessa	diguessa
cantesses	anesses	haguesses	diguesses
cantés	anés	hagués	digués
cantéss[ε]m	anéss[ε]m	haguéss[ε]m	diguéss[ε]m
cantéss[ε]u	anéss[ε]u	haguéss[ε]u	diguéss[ε]u
cantessen	anessen	haguessen	diguessen

2a conj. -re	3a conj.	3a conj. inc.	
caiguessa	dormissa	patissa	complissa
caiguesses	dormisses	patisses	complisses
caigués	dormís	patís	complís
caiguéss[ε]m	dormíss[ε]m	patíss[ε]m	complíss[ε]m
caiguéss[ε]u	dormíss[ε]u	patíss[ε]u	complíss[ε]u
caiguessen	dormissen	patissen	complissen

2. 2 El tractament dels modes verbals en les gramàtiques

Les gramàtiques tradicionals acostumen a considerar el subjuntiu com el mode de la possibilitat, del dubte, del desig i com un mode que expressa accions existents només en el nostre pensament, les quals, fora d'aquest pensament, no tenen realitat objectiva. Per aquest motiu, afegixen, el subjuntiu acostuma a ser el mode de la subordinació.⁷ També s'hi diu que,

⁷ Les gramàtiques consultades són, bàsicament, la d'Antoni Ma. Badia i Margarit, *Gramàtica catalana* (Madrid: Gredos 1962), i la de Francesc de Borja Moll, *Gramàtica històrica catalana* (Madrid: Gredos 1952).

en principi, s'usa el subjuntiu en l'oració subordinada quan el verb principal expressa una acció dubtosa, possible, necessària o desitjada.

Badia reconeix que existeix també l'ús d'aquest mode verbal en oracions gramaticalment independents, però s'afanya a matisar que aquestes oracions se subordinen sempre, en l'ordre mental, a un verb no expressat.

Un mode que es relaciona estretament amb el subjuntiu, sobretot en la construcció d'oracions negatives, és l'imperatiu. L'imperatiu ha estat considerat, pels gramàtics tradicionals, el mode dels mandats i –com afirma Badia (1962, I: 399)– «en rigor, una intensificació del subjuntivo desiderativo».

Quant a les possibilitats d'expressió de les oracions, tradicionalment s'han vingut admetent dos punts de vista: un aspecte subjectiu, que fa dependre les classes d'oracions de la qualitat psicològica del judici que formulen, i un aspecte objectiu o gramatical, que les vincula a la naturalesa del predicat i del subjecte de l'oració.

Les oracions subordinades també permeten un joc entre els diferents modes verbals. Així, en el cas de les subordinades substantives, és fonamental la determinació del mode i del temps de la subordinada. Hi ha verbs que exigeixen indicatiu en l'oració subordinada; n'hi ha que exigeixen subjuntiu,⁸ i n'hi ha que els admeten tots dos.

Les oracions subordinades adverbials han estat motiu d'estudis abundants per part dels gramàtics. Sembla, segons els treballs que hem consultat, que l'exigència modal afecta de diferent manera els diferents tipus d'adverbials.

Amadeu Viana (1990-1991, 4: 184) ha treballat extensament les oracions finals en la seua tesi doctoral. En un article publicat a la *Revista Anual de la Societat Catalana de Llengua i Literatura*, titulat «Dominis opacs i oracions adjuntes», explica que «des del punt de vista estructural, les oracions finals són una mena d'adjuncions al Sintagma Flexiu (o al Sintagma Verbal) introduïdes per la preposició *per* (o locucions de valor semblant), que només es poden construir en infinitiu (simple) o en subjuntiu».

⁸ A partir de la gramàtica de Badia (1962, I: 121), es pot extreure la següent llista de verbs que demanen aquest mode en el verb de la seua subordinada o que l'admeten:

agradar	necessitar	obtenir	pregar	importar	encantar
odiar	voler	aconseguir	témer	espantar	deixar
convenir	doldre	aprova	aconsellar	preferir	donsentir
dir	alegrar	confiar	ordenar	esperar	desitjar
dubtar	caldre				

Les oracions temporals tradicionalment s'han dividit en tres grups. En el cas del primer grup, les oracions temporals de simultaneïtat, sembla que el verb de la subordinada tendeix a anar, sempre, en indicatiu. En les temporals d'anterioritat, el segon tipus, l'ús del mode verbal de la subordinada depèn del connector temporal que s'empri. Així, en les oracions subordinades introduïdes per *abans que* s'empri el subjuntiu. En el tercer tipus, les subordinades temporals de posterioritat, el problema sembla més complex. Quan la subordinada expressa un temps posterior a l'actual, és a dir, un temps futur, s'usa el futur gramatical, mentre que en castellà es fa servir el subjuntiu. Tot i això, és molt freqüent, en català parlat, la solució amb subjuntiu en la subordinada, fins al punt que tendeix a generalitzar-se.⁹

Les condicionals també s'han acostumat a dividir tradicionalment en dos grups. Segons Badia (1962, II: 275), podem distingir entre «condicionales que expresan la condición con el verbo en modo indicativo, y condicionales que la expresan en modo subjuntivo».

Les subordinades concessives de vegades van en indicatiu i altres vegades van en subjuntiu. Moltes vegades el nexa emprat admet casos d'alternança; altres condiciona el mode.

Les causals se situen, segons les gramàtiques tradicionals, en una «amplia zona de indiferenciación en la cual es difícil decidir si las oraciones son coordinadas o subordinadas» (Gili Gaya, 1970: 272). Generalment tendeixen a construir-se en indicatiu. Les considerades com a coordinants, però, poden portar també el verb en subjuntiu, igual que les subordinants.

També les oracions relatives poden portar el verb en indicatiu o en subjuntiu, i aquesta variació modal és una altra de les qüestions que ha preocupat els gramàtics. Quan l'antecedent és conegut fem servir l'indicatiu *—faré allò que dius* (Badia, 1962, I: 402)—; quan és desconegut, en canvi, l'oració va en subjuntiu *—faré el que diguis—*. Estudis gramaticals posteriors han reprès aquesta qüestió; Pérez Saldanya, per exemple, defensa que en les proposicions relatives que complementen un SN indefinit i es troben en correlació amb un element modal explícit, l'oposició indicatiu/subjuntiu s'identifica amb el caràcter referencial i no referencial, respectivament, del SN antecedent (1988: 189). Amb indicatiu *—segueix—* l'objecte designat pel SN existeix en el món referencial i amb subjuntiu no.

És possible que existeixin també restriccions en l'ús de les diverses formes de subjuntiu segons els verbs modals en la subordinada. Gili Gaya

⁹ La preceptiva gramatical catalana es limita avui a recomanar la solució del futur com a més correcta.

(1970: 118-119) distingeix, en el seu llibre, les frases verbals (que és la manera com ell anomena les perífrasis verbals, recollint el concepte de Rafael Seco) dels verbs modals. Les primeres «denotan aspectos y modificaciones de la acción verbal, expresados con medios gramaticales»; els verbs modals, en canvi, «añaden al concepto del infinitivo una modificación que indica la actitud del sujeto ante la acción» de l'infinitiu. «Los verbos *deber, querer, saber y poder* denotan el modus explícito de las oraciones citada como ejemplos; el infinitivo es el dictum, el contenido esencial de la representación. Por esto se llaman *verbos modales*». D'entre els verbs modals que Gili Gaya enumera trobem, a banda dels mencionats suara, «*osar, soler, esperar, lograr*» (1970: 190). Tot i que els mencionats anteriorment per l'autor són els que apareixen de manera més freqüent aparellats amb un infinitiu per a formar un concepte verbal complex, la llista es podria ampliar molt.¹⁰

3 Metodologia

3.1 Les hipòtesis de sortida

La primera hipòtesi a constatar amb aquest estudi, seria, de fet, la idea que el canvi de les formes dialectals del subjuntiu pròpies de la zona escollida per les formes estàndards en *-i* no es produeix de manera aleatòria, per variació lliure, sinó que ve condicionat per l'estructura sintàctica de la frase, això és, pel tipus sintàctic d'oració, i també per raons morfològiques, per les persones verbals i per la conjugació.

Per tal de demostrar aquesta hipòtesi inicial es van escollir tres informants que es trobessin en la franja d'edat entre els 25 i els 50 anys. Cada informant va respondre una enquesta¹¹ que s'havia preparat prèviament i que permetria analitzar d'una manera objectiva els resultats. En els informants de la franja d'edat més alta, en canvi, es va emprar un altre tipus de

¹⁰ S'hi podrien incloure –segons Gili Gaya– tots els que designen comportament, intenció, desig, voluntat:

intentar	prometre	pretendre
soler	esperar	pensar
manar	proposar-se	témer
desitjar	procurar	necessitar, etc.

¹¹ En la literatura sociolingüística, sovint s'utilitzen com a termes sinònims *entrevista* i *enquesta*. Miquel Àngel Pradilla (1998b: 214), però, proposa restringir l'ús del primer terme únicament a les tècniques que giren al voltant d'una conversa que en determinats moments esdevindrà distesa. El segon terme abraçaria els apartats referits a les entrevistes estructurades, els qüestionaris i les tècniques indirectes.

qüestionari, tendent a l'espontaneïtat però sense referent metalingüístic. Es va trobar interessant poder alternar l'enquesta i l'entrevista i poder calibrar les diferències lingüístiques segons el grau d'atenció del parlant cap a la llengua.

Per tal de poder donar informacions en relació a un determinat comportament estilístic, caldria haver emprat el mateix instrument de recollida de dades en tots els informants, però en l'esquema de treball inicial no s'havia contemplat la possibilitat d'incloure la tercera franja d'edat. Per aquesta raó no ha estat possible descriure el comportament de les dos primeres franges d'edat enquestades en un nivell més informal i el comportament de la franja d'edat més avançada en un nivell més formal. Tot i aquesta mancança, però, he cregut oportú de donar informació sobre el comportament estilístic. De fet, el mateix Labov (1984) considera que la segmentació del continuu estilístic es fa en funció del grau d'atenció que el parlant presta al seu discurs. És des d'aquest punt de vista que s'han considerat les enquestes d'un nivell de formalitat major que les entrevistes, les quals propicien l'aparició d'estil casual o del que Pradilla (1998b: 217) anomena *narratives*.

El mètode d'anàlisi emprat és un mètode que es basa en la recollida de dades i en la posterior elaboració d'estadístiques mitjançant gràfics.

Algunes de les preguntes que es pretenien respondre amb l'elaboració del treball eren, doncs, les següents:

1. En quina mesura les formes verbals del subjuntiu pròpies del model nord-occidental s'han anat desplaçant per les emprades en català estàndard?
2. Hi ha diferències entre grups de població, segons l'edat? I segons el grau de formalitat amb què es desenvolupa l'enquesta?
3. En quin grau l'estructura sintàctica de la frase limita o impulsa la introducció de les formes estàndards? Hi ha uns tipus d'oracions més susceptibles d'introduir les formes estàndards i d'altres de permetre en un major grau el manteniment de les formes dialectals? I els diferents tipus de verb, afecten també la tria d'una o altra forma verbal?
4. En quina mesura l'estructura dels mateixos temps verbals la determina? Hi ha diferències entre les diverses persones verbals? I entre conjugacions?

La resposta a la primera pregunta era difícil de donar apriorísticament; calia veure i valorar els resultats obtinguts en les enquestes per dissoldre d'una manera científica i objectiva l'interrogant.

La segona pregunta, en canvi, permet formular dos hipòtesis d'entrada: les formes estàndards afecten més els grups de població jove que els de més edat (H1). La influència de les comunicacions (en general) i dels *mass media* especialment i l'escolarització obligatòria fins als catorze anys en la població més jove que es va enquestar ajuden a la formulació de la hipòtesi anterior. Pel que fa a la segona pregunta d'aquest mateix grup, es pot formular, també, una segona hipòtesi: el grau de formalitat amb què es desenvolupa l'enquesta influeix en gran mesura en la introducció de l'estàndard (H2). Així, l'entrevista, que és una mena de xerrada llarga sobre diferents temes i que pretén fer oblidar a l'enquestat que està sent entrevistat mitjançant un clima familiar i distès, afavoreix l'aparició de formes pròpies del parlar de la zona; l'enquesta, en canvi, basada en la traducció de frases del castellà i a completar frases en català amb el temps verbal corresponent, com que requereix un control molt major per part de l'informant, no afavoreix la distensió i l'informant se situa en un nivell lingüístic més formal, la qual cosa impulsa l'ús de formes pròpies de la varietat estàndard.

La tercera pregunta que s'havia formulat permet donar una hipòtesi molt simple i breu, però que és, de fet, la que va moure a iniciar la recerca: l'estructura sintàctica de l'oració condicional l'ús d'unes formes verbals o d'unes altres (H3). La variació de formes no és, per tant, variació lliure, sinó que està sotmesa a uns condicionaments. És previsible, també, que el tipus de verb motivi l'ús de la forma pròpia o propiciï el canvi (H4).

La quarta pregunta pot permetre formular una hipòtesi general: la introducció de l'estàndard no afecta de la mateixa manera les persones verbals; hi ha unes persones que es presenten més reàcties al canvi lingüístic i, en canvi, n'hi ha unes altres que en són extremament permeables (H5). La conservació o no de les formes pròpies també afecta de diferent manera les diverses conjugacions (H6). Finalment, és possible que la introducció de les formes estàndards afecti de diferent manera els dos temps verbals del subjuntiu en què s'ha centrat l'atenció, això és, el present i l'imperfet. Pot ser que en imperfet de subjuntiu es mantinguin més les formes autòctones que en el present (H7), perquè el subjuntiu en *-o* està connotat negativament pels parlants i l'imperfet, en canvi, no.

3. 2 L'enquesta

Per poder recollir el material lingüístic que seria objecte d'estudi, es va elaborar una enquesta consistent en dos tipus d'exercicis: un primer exercici

de traducció de frases del castellà al català i un segon exercici de completar buits amb el temps verbal més adequat. Tant en l'exercici de traducció com en el de completar, era necessari que apareguessin temps verbals diversos i totes les persones verbals d'una manera equitativa. Igualment, calia que apareguessin exemples de les diverses conjugacions en un tant per cent similar. A banda d'això, va ser necessari preparar frases sintàctiques diverses, de tal manera que apareguessin oracions amb el verb en imperatiu negatiu; oracions amb verb principal que regís subjuntiu (obligatòriament o no); negació amb frases completives; oracions adverbials (finals, temporals, modals, condicionals, concessives, causals); oracions relatives; oracions amb verbs modals en l'oració subordinada, i oracions amb verbs aspectuals en l'oració subordinada. Es va crear, per tant, un ventall sintàctic molt divers, amb oracions que provoquessin l'aparició del subjuntiu i es va procurar que els temps de present i els d'imperfet apareguessin en un percentatge similar. El resultat va ser un qüestionari en dos apartats: l'apartat de traducció contenia trenta-sis oracions que, fetes les multiplicacions, eren vuitanta-dos; l'apartat de completar trenta-sis frases més, que resultaven seixanta-set de reals. En total, doncs, va sortir un qüestionari de cent quaranta-nou oracions.

Atès que la franja d'edat escollida era molt limitada, es va resoldre de completar aquesta enquesta amb l'entrevista, basada en un qüestionari obert sense referent metalingüístic. Aquest tipus d'entrevista permetia introduir una altra franja d'edat, la dels cinquanta-cinc anys en endavant. En aquest segon cas, l'objectiu prioritari era aconseguir un clima distès, familiar i de complicitat que permetès baixar fins a un nivell més informal. Per aconseguir-ho, es va marcar una entrevista que dividia els temes per camps semàntics i aquests, al seu torn, per subcamps. D'entre les qüestions que s'interrogaven ocupava un primer pla la pagesia i l'agricultura. Tant les enquestes com les entrevistes eren enregistrades magnetofònicament i, al mateix temps, s'annotaven els resultats al moment. Aquest tipus de xerrades arribava a ocupar tota una tarda per informant i van ser realitzades amb tres informants.

3. 3 Ordenació del material

Un cop passades totes les enquestes, va vindre la feina d'ordenar el material per tal de poder fer ja l'estudi de les dades i l'obtenció dels resultats. El primer pas que es va seguir va ser l'elaboració d'uns quadros en què apa-

reixia, per un costat, el tipus de frase i l'enunciat de la frase, i per l'altre una casella amb cada informant.

A banda d'aquests quadros, se'n van crear uns altres que permetessin tabular en cada informant el nombre de formes estàndards i de formes dialectals que havia emprat en cada tipus de frase. En principi, en cada casella podia aparèixer una forma dialectal, una d'estàndard o una que es va resoldre a anomenar *mixta*. Es consideraran *formes mixtes* aquelles que, si bé pel que fa a la desinència són formes estàndards, presenten irregularitats de diferents tipus en el radical i, per tant, no es poden considerar formes pròpies de l'estàndard. Anirien en aquest apartat les formes del tipus *estés* per *estigués*; *haiguin* per *hagin*, etc... I encara es van elaborar uns altres quadros que facilitaven el creuament de les dades i el recompte de formes estàndards i dialectals en cada informant.

Els grups de factors que s'han tingut en compte són, majoritàriament, de tipus lingüístic (morfològic: conjugació, persona verbal i temps verbal, i sintàctic: tipus de frase i tipus de verb). També s'ha intentat donar compte del comportament estilístic (el grau de formalitat). S'ha assajat també de comentar un factor social, l'edat. A partir de les hipòtesis de treball inicials, que ja han estat exposades més amunt, es va anar construint una llista de possibles creuaments. Convé precisar, però, que no s'han esgotat totes les possibilitats d'anàlisi.

4 Conclusions generals

Tenint en compte els dos tipus d'instruments de recollida de dades emprats, l'enquesta i l'entrevista, el nombre total d'informants ha estat de sis.

Els resultats totals indiquen, en un nivell formal, un ús relativament superior de formes estàndards en relació a les formes pròpies, que no arriba als deu punts de diferència (gràfic 1).

4. 1 Grup de factors morfològics

4. 1. 1 Persones verbals

Observant primer el grup de factors morfològics i recordant aquí la H5, que apuntava la idea que la introducció de l'estàndard no afecta de la mateixa manera les persones verbals, es pot concloure que, efectivament, en unes persones verbals les formes estàndards guanyen terreny de manera

creixent, fins al punt que han anat desplaçant les formes pròpies de manera pràcticament total i en altres, en canvi, es mantenen les formes genuïnes en un alt grau; en les persones 1a, 4a i 5a (Gràfic 2), concretament, les formes dialectals són encara les majoritàriament usades. La substitució, tot i que encara no ha arribat a la totalitat, es troba en un procés avançat en la 3a persona. La 2a persona manté encara un 22,9% de formes dialectals. Destaca, en aquest cas, l'ús prou general de formes mixtes, les quals indiquen un clar pas de les formes dialectals cap a les estàndards. En la 3a persona el conjunt de formes dialectals no supera el 8%. En la persona 4a un 84,3% de formes són les de la varietat geogràfica i en la 5a un 64,6% del total són formes dialectals. En la 6a persona es van recollir formes pròpies, tot i que la proporció respecte de formes estàndards és d'una tercera part. Destaca en la 4a i la 5a persona la no aparició de formes mixtes, clar indicatiu de poca variabilitat.

Després d'haver analitzat amb deteniment els gràfics, doncs, es pot afirmar que, en l'itinerari del canvi, la substitució intralingüística comença per la 3a persona i és més reticent en la 4a.

Analitzant el comportament estilístic, els resultats obtinguts en les entrevistes demostren que en un nivell de formalitat més baix la introducció de l'estàndard és molt inferior. Observant el gràfic 3, es constata que gairebé un 80% de les formes pertanyen a la varietat geogràfica pròpia i que només un 19% són formes estàndards. D'aquestes, la majoria són formes verbals en 3a persona del singular i un petit percentatge pertany a la 2a persona. En la 1a persona, els resultats són aquí d'un 100% de formes pròpies i en la 4a i la 5a l'ús de les formes dialectals és també, d'un 100%. En la 6a persona també s'observen resultats molt diferents entre els dos tipus d'instruments de recollida de dades i ara també el 100% de les formes enregistrades són dialectals. El grau de formalitat amb què es desenvolupa l'enquesta influeix, per tant, en la introducció de les formes pròpies de la varietat estàndard i d'aquesta manera es confirma la hipòtesi 2. Es corrobora també l'afirmació que es feia més amunt en el sentit que la introducció del canvi s'inicia en la 3a persona.

Reprement ara els resultats de les enquestes, si s'observa el comportament de cadascun dels informants en relació a les persones verbals (gràfic 4), es conclou que, en general, és l'informant 1 el que conserva més les formes pròpies de la seua varietat geogràfica.

En l'informant 3 (gràfics 5 i 6) (el més jove) es comptabilitzen, en les persones 1a i 2a, un major nombre de formes estàndards que en els altres

dos informants. En la tercera persona (gràfic 7) es percep un augment en tots els informants de les formes vehiculades pels mitjans de comunicació del Principat i per l'ensenyament. La 4a i la 5a persones, en canvi (gràfics 8 i 9), són encara molt estables en tots els informants, per bé que en el 3r l'estàndard, en la 5a persona, ja supera la varietat pròpia en l'ús. En la 6a persona (gràfic 10), tal com s'havia apuntat més amunt, la introducció de l'estàndard és molt acusada.

4. 1. 2 Conjugació

Per conjugacions (gràfic 11) –i atenent ara als resultats de les enquestes–, la segona és la que més formes dialectals conserva; en la primera i la tercera conjugacions les formes estàndards presenten un percentatge d'ús més elevat que les dialectals en un grau semblant. Les formes mixtes, en canvi, tenen un tant per cent més elevat en la tercera conjugació. Es veu confirmada així la H6, segons la qual es considerava que la conservació de formes pròpies o la substitució per les de la varietat estàndard afectava de diferent manera les diverses conjugacions.

Si es comparen els resultats per conjugacions separatament en cada informant (gràfic 12), podem concloure que, novament, és l'informant més jove el que més formes estàndards emet. En els verbs del primer grup (1a conj.), és aquest tercer informant el que presenta un percentatge més alt de formes estàndards, que va en detriment de les formes mixtes. En la 2a conjugació, en canvi, el nombre de formes estàndards és més elevat en el segon informant que en el tercer, però la diferència es contraresta més amb les formes mixtes que amb les dialectals. En la 3a conjugació, per contra, la hipòtesi es confirma, perquè és novament el tercer informant qui més formes estàndards i menys de dialectals presenta.

Si es comparen aquests resultats per conjugacions amb els que s'ha obtingut en un grau de formalitat més baix (gràfic 13), es pot concloure que també es confirma la H2 en la seua totalitat, perquè a Bovera, efectivament, hi ha un predomini de les formes pròpies quan el grau de formalitat és més baix. Així, els resultats obtinguts en les entrevistes demostren que en totes les conjugacions es mantenen les formes de la varietat tradicional en un 70% com a mínim, i que en la 3a conjugació el percentatge és del 100%. Tot i que segurament el nombre de dades, en aquest cas, és excessivament baix per poder contrastar resultats, no obstant això és indicatiu el fet que en un nivell de formalitat més baix no es produeixi variabi-

litat (o molt poca) i que quan el grau de formalitat augmenta, s'introdueixi ja la variació. No són contradictoris, al meu entendre, els resultats dels dos tipus de recollida de dades, perquè en el nivell més formal –ja s'ha indicat més amunt– el nombre de formes mixtes és prou significatiu. Si es recorda aquí que les formes mixtes es consideren un estadi intermedi entre les formes dialectals i les estàndards, un graó d'accés a l'estàndard o –també– un graó de descens cap a formes no estandarditzades (pel fet que indiquen que l'assimilació de l'estàndard no és total), es dedueix que els resultats dels gràfics no invaliden gens les conclusions.

4. 1. 3 Temps verbal

També entre els dos temps verbals que s'han tingut en compte, el present de subjuntiu i el pretèrit imperfet de subjuntiu, s'han observat diferències considerables en el manteniment de les formes autòctones (gràfic 14). L'imperfet afavoreix molt més el manteniment de les formes pròpies, mentre que el present afavoreix la introducció de l'estàndard. La informació més rellevant d'aquest apartat és, en present, l'ús elevadíssim de formes mixtes (amb cotes que superen el 30%), més que no pas en imperfet (on les cotes no arriben al 7%).

Quan el nivell de formalitat és més baix (és a dir, en les entrevistes) (gràfic 16) en els dos temps es conserven molt les formes pròpies, però s'obtenen resultats inversos als que es trobaven ara mateix. Així, en present de subjuntiu un 82.6% de les formes són les de la varietat geogràfica, mentre que un 13.8% es poden considerar formes estàndards. En imperfet, en canvi, el nombre de formes estàndards és només d'un 5,7 %; el de formes dialectals arriba a un 65.7% i el de formes mixtes ascendeix fins a un 28.6%, percentatge molt elevat si es té en compte que en aquest nivell de formalitat el tant per cent de formes mixtes és, en gairebé tots els casos, molt baix.

Per tant, la hipòtesi H7, segons la qual la introducció de les formes estàndards afecta de diferent manera els dos temps verbals del subjuntiu en què s'ha centrat l'atenció, i que preveia que en imperfet de subjuntiu es mantindrien més les formes autòctones, queda també confirmada. També es confirma, una vegada més, la H2.

Comparant els resultats de cada temps verbal en cada persona, (Gràfic 15) s'observa que en present de subjuntiu el nombre de formes dialectals és molt baix (en cap cas no arriba al 15%); en imperfet de subjuntiu, en

canvi, els percentatges superen àmpliament els de formes estàndards. Un altre dels aspectes rellevants a comentar és la diferència en percentatges de les formes mixtes entre els dos temps verbals. En present, en totes les persones verbals, excepte en la 3a, hi ha un mínim d'un 20% de formes mixtes, mentre que en imperfet en algunes persones ni tan sols n'apareix. Segurament, això està estretament relacionat amb l'augment o la disminució de formes dialectals.

En les persones 1a i 2a, l'imperfet de subjuntiu es presenta com un temps que permet la conservació de les formes pròpies de la zona, mentre que el present presenta un percentatge molt baix de formes dialectals. La mancança en aquest sentit, lògicament, fa augmentar el nombre de formes estàndards i mixtes.

En l'imperfet de subjuntiu, la 3a persona no presenta cap forma dialectal, però aquest resultat és obvi, que, en aquest cas, forma dialectal i forma estàndard coincideixen. La seua aparició en el gràfic, per tant, és irrellevant quant a aportació informativa; en tot cas, dóna compte del tant per cent de formes mixtes.

En la sisena persona, així com en present el nombre de formes dialectals és molt baix, en l'imperfet aquestes formes superen les estàndards en més de trenta punts.

4. 2 Grup de factors sintàctics

4. 2. 1 Tipus de frase

Atenent ara al factor sintàctic definit pel tipus oracional, es pot concloure, després d'haver analitzat els resultats (gràfic 17), que en les oracions adverbials és on més apareixen les formes pròpies de la zona, seguides de les oracions completives. En les oracions relatives, per contra, la introducció de l'estàndard és molt acusada.

Dins de les oracions relatives (gràfic 18), però, en les adjectives s'aprecia un major ús de les formes pròpies que en les substantives (on el tant per cent és de zero), tot i que en cap cas les formes dialectals no superen les formes estàndards. En el cas de les oracions relatives substantives, i tal com ja ha passat en altres apartats, el fet que la columna de les formes dialectals sigui zero fa augmentar la columna de formes mixtes fins a un 39.3%.

Desglossant les oracions adverbials per classes (gràfic 19), es comprova que en les finals i condicionals l'ús de formes dialectals és major que en la resta de classes. Les oracions temporals, per contra, són les que més afavoreixen la introducció de les formes estàndards, seguides de les oracions causals.

Analitzant ara els resultats obtinguts en cada informant per separat, es pot concloure que l'informant 3 (el més jove) és el que presenta més formes estàndards i menys de dialectals. En les oracions relatives (gràfic 20), el nombre de formes estàndards és superior al 50% (si bé no supera el de l'informant 1), però el nombre de formes mixtes ascendeix a un 33.4%. En les oracions adverbials (gràfic 21), tot i que el nombre de formes dialectals és superior al de formes estàndards en els tres informants, és en el tercer informant on la columna de formes estàndards és més alta. Finalment, en les oracions completives (gràfic 22) se segueix el mateix itinerari, i el nombre de formes estàndards, que és d'un 24.3% en el primer informant i d'un 47.2% en el segon, arriba, en el cas del tercer informant a un 63.9%. La gradació de formes dialectals és, lògicament, inversa (55.3% informant 1 / 47.8% informant 2 / 27.8% informant 3).

En les entrevistes (gràfic 23), els resultats que s'obtenen en els diferents tipus d'oracions són sensiblement diferents. Les oracions on més es mantenen les formes dialectals són, en aquest cas, les oracions relatives i, en canvi, les oracions on sembla que la introducció de l'estàndard és major és en les oracions completives, contràriament al que s'obtenia en les enquestes. Tot i això, però, en cap dels tipus d'oracions la introducció de l'estàndard no arriba al 30% i el manteniment de les formes dialectals és, com a mínim, d'un 65%. Destaca, en aquest cas, l'ús gairebé nul de formes mixtes. Es pot concloure, per tant, que la introducció del canvi s'inicia en un nivell més formal i que en el nivell més informal es mantenen en un alt grau les formes de la varietat geogràfica genuïna.

Efectivament, doncs, la hipòtesi 3, segons la qual s'afirmava que l'estructura sintàctica de l'oració condicional condiciona l'ús d'unes formes verbals o unes altres, es veu confirmada. També en aquest apartat es confirma la H2.

4. 2. 2 Tipus de verb

Pel que fa al tipus de verb (gràfic 24), les formes autòctones es mantenen especialment en la negació amb frases completives i en oracions que contenen verbs que regeixen subjuntiu; en oracions imperatives negatives i amb verbs modals en l'oració subordinada són les formes estàndards les que

s'imposen a les dialectals. Quan el nombre de formes estàndards és molt elevat o, per contra, quan ho és el de formes dialectals, els percentatges de formes mixtes són molt baixos. En general, i observant el gràfic 24, però, es pot concloure que l'anivellament entre les formes dialectals i les estàndards és considerable.

Es confirma, doncs, també, la hipòtesi 4, que preveia que el tipus de verb motivaria l'ús de l'estàndard o el manteniment de la forma dialectal.

En general, és l'informant més jove el que presenta un índex més elevat de formes estàndards. El primer informant és, en tots els tipus de verb, el que conserva més les formes dialectals, el menys permeable, per tant, a la introducció de l'estàndard.

Comparant un factor sintàctic com és el tipus de frase i un factor morfològic com és el temps verbal, s'observen diferències substancials entre temps verbals (gràfic 25). El present afavoreix molt més que l'imperfet la introducció de l'estàndard i, per això, enregistra uns percentatges molt més baixos de formes dialectals. En el cas de les oracions relatives, l'observació del gràfic contradiu aquesta afirmació, però només parcialment: si bé és cert que en l'imperfet el nombre de formes estàndards és superior, arribant a un 78% del total, és important el fet que el percentatge de formes mixtes és nul. En present, per contra, la columna de les formes mixtes és fins i tot superior a la de formes estàndards. L'enregistrament de formes dialectals en imperfet és del doble que en present.

En les oracions completives i adverbials, l'afirmació general de més amunt segueix tenint validesa.

Els resultats d'aquest creuament obtinguts en les entrevistes (gràfic 26) demostren que en un nivell de formalitat més baix el manteniment de la varietat geogràfica autòctona és enormement elevat i que en cap cas no és inferior al 60%. Això provoca, també, que el nombre de formes mixtes enregistrades sigui extremadament baix (en cap cas no supera el 15%). La introducció de l'estàndard, en aquest nivell de formalitat, és molt baixa. El nivell de formalitat més alt afavorirà la variabilitat i el canvi; un nivell més baix, facilitarà el manteniment de les formes dialectals.

4. 3 Factor estilístic

Ja s'ha dit al principi d'aquesta exposició la dificultat que suposava intentar analitzar un factor estilístic com és el nivell de formalitat amb què es desenvolupa l'enquesta i ja s'havien adduït també els motius pels quals es con-

siderava que era difícil. Malgrat això, però, també s'havia avançat més amunt que s'intentaria donar alguns apunts sobre l'itinerari del canvi atenent aquest factor.

En cadascun dels apartats precedents s'han anat comparant els resultats obtinguts en les enquestes i els obtinguts en les entrevistes, i aquest contrast era precisament l'anàlisi del factor estilístic. En general, en un nivell més formal s'aprecia un major ús de formes estàndards i mixtes, que va en detriment de les formes dialectals. Els resultats obtinguts en aquesta comparació demostren que, efectivament, el grau de formalitat amb què es desenvolupa l'enquesta influeix en gran mesura en el manteniment de les formes pròpies o en la substitució per altres formes considerades més prestigioses. El nivell de formalitat més alt afavorirà la variabilitat i el canvi; un nivell més baix, facilitarà el manteniment de les formes dialectals.

4. 4 Recapitulació

En aquesta darrera part del treball, es pot concloure que, efectivament (tal com preveia H1), el grup de població més jove assimila i introdueix més les formes estàndards que els grups més grans. L'ús de formes mixtes, és a dir, formes verbals que agafen la desinència pròpia de la varietat estàndard, però que presenten irregularitats (no normatives) en el radical, està estretament lligat amb el coneixement i l'assimilació de l'estàndard (oriental, en aquest cas). Les formes mixtes es troben en verbs irregulars, que presenten molta variació formal dialectal (ex. *fagis, faigis, facis, faiguís, faços, faigos, fajos, fajjos...*) i això dificulta l'assimilació de la forma estàndard. El fet que els informants tendixin a fer ús d'aquestes formes indica que coneixen les desinències estàndards però no han acabat d'assimilar quina és, de totes les formes possibles, la que s'ha adoptat com a forma estàndard. També és lògic, per això, que l'ús majoritari de formes mixtes estigui directament relacionat amb l'ús predominant de formes estàndards; és a dir, quan en un creuament predominen les formes dialectals sobre les estàndards, apareix un percentatge molt baix de formes mixtes. Quan en un altre, en canvi, dominen les formes estàndards, l'ús de formes mixtes també és més elevat.

A banda d'aquesta primera constatació, també es poden corroborar les hipòtesis H3 i H4, que consideraven que l'estructura sintàctica de l'oració condiciona l'ús d'unes formes verbals o unes altres. Realment, el context sintàctic condiciona el canvi morfològic i hi ha unes estructures que afavoreixen la introducció de les formes estàndards i, en canvi, n'hi ha d'altres

que afavoreixen el manteniment de les formes de la varietat dialectal pròpia. Ara bé, al meu parer, un dels factors que més influeix en el manteniment de les formes pròpies o en la substitució per les de la varietat estàndard és la persona verbal. És a dir, és possible que la persona en què està el verb de l'oració sigui un factor de força molt important a l'hora de triar la forma que adoptarà aquell verb. I això sense desestimar la importància que té l'estructura oracional en la tria. Efectivament, una altra de les hipòtesis complertes és la H5. La introducció de l'estàndard no afecta de la mateixa manera les persones verbals; n'hi ha unes que presenten un manteniment altíssim de les formes pròpies, mentre que d'altres han vist una substitució gairebé total d'aquestes formes per les de la varietat estàndard.

També, tal com pressuposava H6, les diferències entre conjugacions són clares, igual com ho són les diferències entre els dos temps verbals.

La hipòtesi H2 també es veu acomplida, perquè el grau de formalitat amb què es desenvolupa l'enquesta influeix d'una manera determinant en la introducció de l'estàndard. L'aparició de formes estàndards és més alta en el nivell que s'havia considerat més formal que en el nivell menys formal.

Deia a la introducció que un dels atractius d'aquest treball era la seua interdisciplinarietat i que pretendre realitzar un estudi d'aquestes característiques representava un repte i un risc al mateix temps. Si ja és difícil assimilar un mètode d'anàlisi determinat i emprar-lo de manera científica, rigorosa i coherent, més difícil resulta encara intentar combinar diferents mètodes que, a més, es troben prou distanciats l'un de l'altre.

Amb aquest estudi, he intentat posar de relleu en quin estat es troba un cas de substitució intralingüística que afecta en gran mesura el català nord-occidental. He estat conscient des del principi de les mancances que presenta la investigació, les quals s'han assumit des del primer moment. És per això que reitero la idea que les conclusions esbossades no s'han de prendre com a definitives. Ans al contrari, aquesta investigadora es donaria per satisfeta si hagués aconseguit centrar l'atenció sobre un fenomen variable la complexitat del qual exigeix una recerca més exhaustiva.

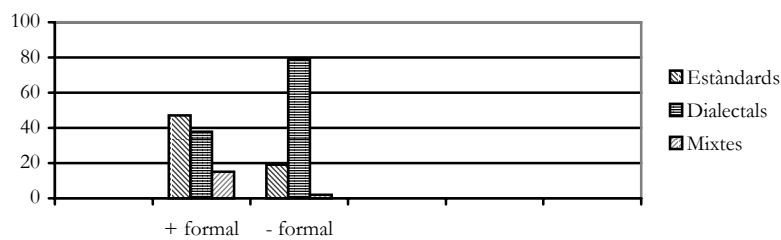
5 Bibliografia

Alcover, Antoni M. / Moll, Francesc de B. (1929-33): «La flexió verbal en els dialectes catalans», *Anuari de l'Oficina Romànica de Lingüística i Literatura*, II-V.

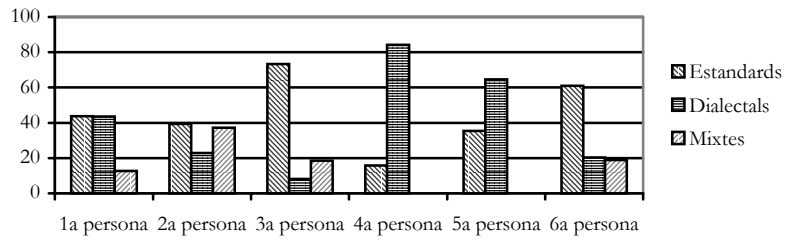
- / – (1985): *Diccionari català-valencià-balear*, Palma de Mallorca: Editorial Moll.
- Allières, Jacques (1963-68): «Le subjonctif en -o du catalan occidental», *Estudis Romànics* XII, 255-265.
- Alonso, Helena / Suils, Jordi (s.a.): *La morfologia verbal de subjuntiu al Segrià: estudi sociolingüístic*, Universitat de Lleida Curs 90-91. Treball inèdit.
- Badia i Margarit, Antoni M. (1962): *Gramàtica Catalana*, 2 vols, Madrid: Gredos.
- (1976): *Cap a una sociolingüística catalana*, Lleida: Ed. IET de la Diputació de Lleida.
- Boix, Emili / Alturo, Núria (eds.) (1998): *El contacte i la variació lingüístics: descripció i metodologia*, Barcelona: PPU.
- Coromines, Joan (1971): *Lleures i converses d'un filòleg*, Barcelona: Club Editor.
- Creus, Imma (1997): «Aspectes metodològics del treball empíric en morfologia verbal», *Sintagma* 9, 75-89.
- Fabra, Pompeu (1988¹³): *Gramàtica Catalana*, Barcelona: Teide.
- Gili Gaya, Samuel (1970): *Curso Superior de Sintaxis Española*, 9a ed. Barcelona: Bibliograf.
- Gimeno Betí, Lluís (1992): «Les àrees morfològiques en un parlar de transició: el present de subjuntiu en tortosí meridional», *Estudis de Llengua i Literatura Catalanes XXV. Miscel·lània Jordi Carbonell*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 233-263.
- (1994): *Estudi lingüístic de les comarques del nord de Castelló*, Castelló de la Plana: Universitat Jaume I / Societat Castellonenca de Cultura.
- Gulsoy, Joseph (1976): «El desenvolupament de les formes del subjuntiu present en català», *Actes del Tercer Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*. Oxford 1976, 27-59. Reproduït a: Gulsoy, J. (1993): *Estudis de gramàtica històrica*. València / Barcelona: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana / Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Labov, William (1984): «Field methods used by the project on linguistic change and variation», dins Baugh, John / Sherzer, Joel (eds.): *Language in use: Readings in sociolinguistics*, Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Halle, 28-53.
- Luna, Xavier (2002): «El present de subjuntiu en -o- del català central». *Llengua & Literatura. Revista anual de la Societat Catalana de Llengua i Literatura* 13, 93-111.
- Manteca Alonso-Cortés, Ángel (1981): *Gramàtica del subjuntivo*. Madrid: Cátedra 1981.

- Moll, Francesc de B. (1952): *Gramàtica històrica catalana*. Madrid: Gredos [cito per l'edició: *Gramàtica històrica catalana*, València: Universitat de València 1991].
- Nogueira, Gelasio / Tort, Joan (1991): *Les Garrigues. Estructura territorial, demogràfica i econòmica*, Barcelona: Caixa d'Estalvis de Catalunya.
- Pérez Saldanya, Manuel (1988): *Els sistemes modals d'indicatiu i de subjuntiu*, Barcelona: Institut de Filologia Valenciana / Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- (1998): *Del llatí al català. Morfosintaxi verbal històrica*, València: Universitat de València 1998.
- Pradilla Cardona, Miquel Àngel (ed.) (1998a): *Ecosistema comunicatiu*. Benicarló: Edicions Alambor.
- (1998b): «L'entrevista en la sociolingüística de la variació», *El contacte i la variació lingüística: descripció i metodologia*, Barcelona: PPU, 207-238.
- Turell, Ma. Teresa (ed.) (1995): *La sociolingüística de la variació*. Barcelona: PPU.
- Veny, Joan (1986): *Introducció a la dialectologia catalana*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.
- (1991): *Els parlars catalans (Síntesi de dialectologia)*, 9a edició, Palma de Mallorca: Moll.
- Viana, Amadeu (1990-91): «Dominis opacs i oracions adjuntes», *Llengua & Literatura. Revista anual de la Societat Catalana de Llengua i Literatura* 4, 183-213.
- Viaplana, Joaquim (1986): «Morfologia flexiva i flexió verbal catalana», *Llengua & Literatura. Revista anual de la Societat Catalana de Llengua i Literatura* 1, 385-406.
- (1999): *Entre la dialectologia i la lingüística*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

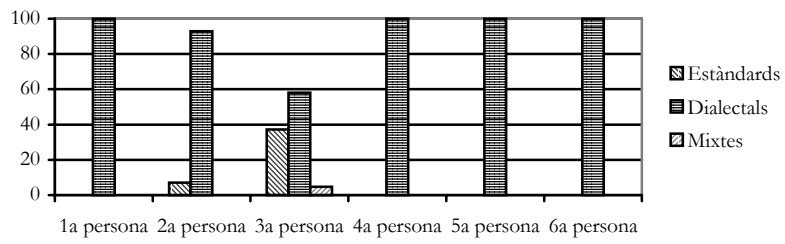
Gràfic 1: Formes verbals. General

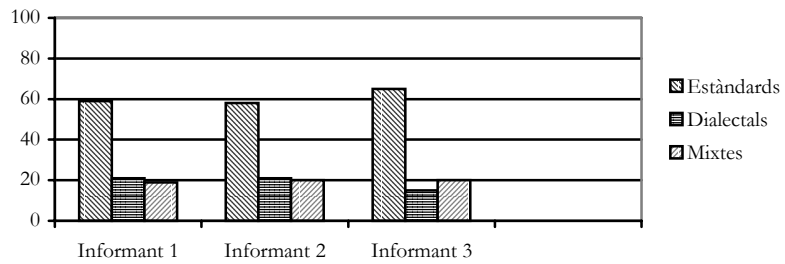
Gràfic 2: Persones verbals. Enquestes

Gràfic 3: Persones verbals. Entrevistes

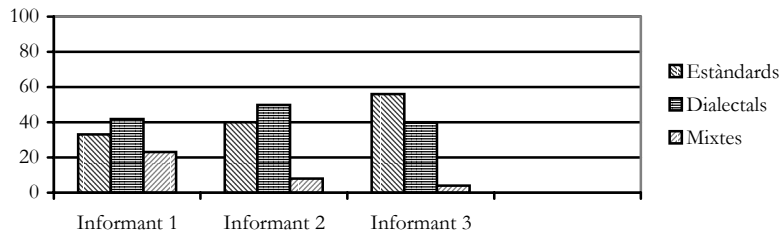

Gràfic 4: Persones verbals x informants 6a persona

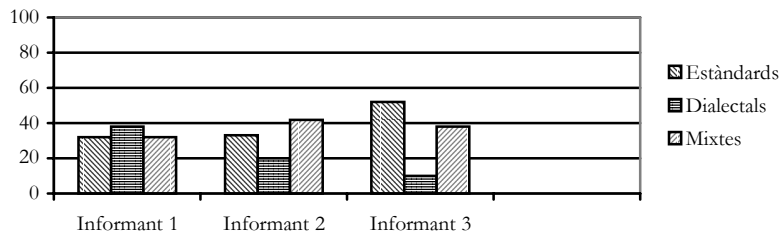

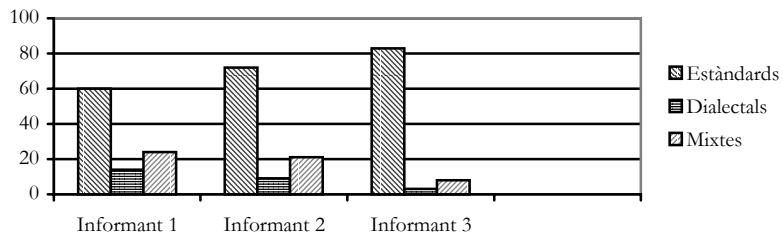
Gràfic 5: Persones verbals x informants 1a persona

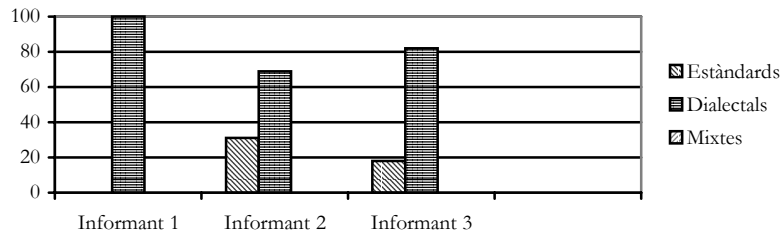
Gràfic 6: Persones verbals x informants 2a persona

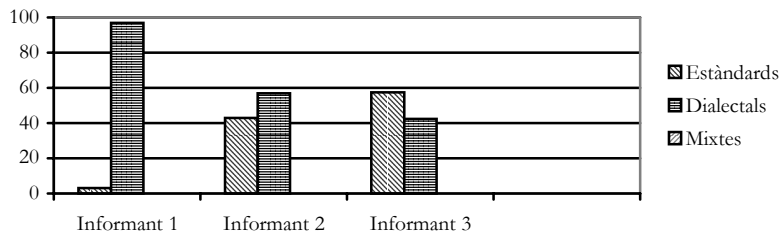
Gràfic 7: Persones verbals x informants 3a persona

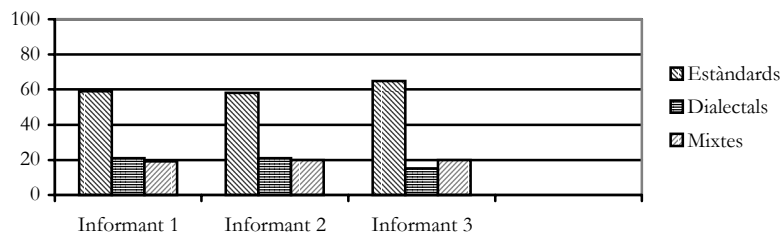
Gràfic 8: Persones verbals x informants 4a persona

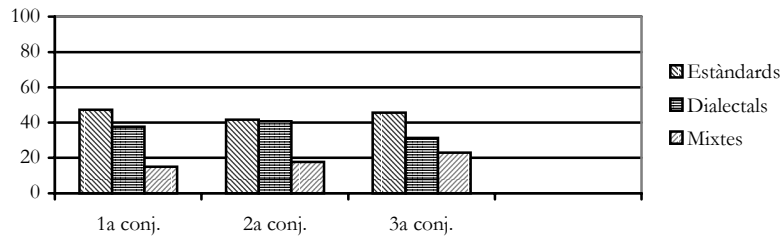
Gràfic 9: Persones verbals x informants 5a persona

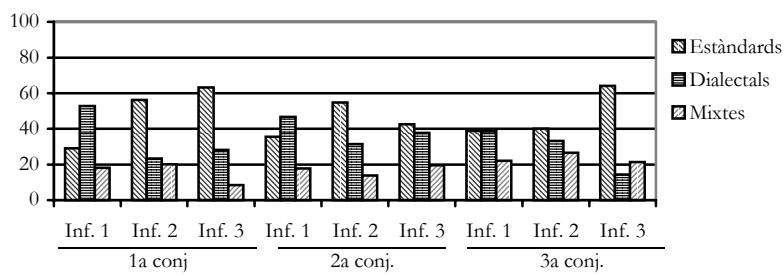
Gràfic 10: Persones verbals x informants 6a persona

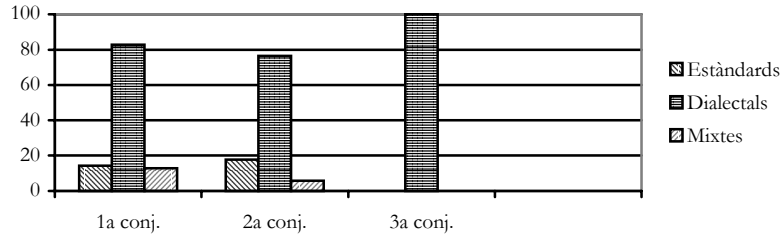
Gràfic 11: Conjugació enquestes. General

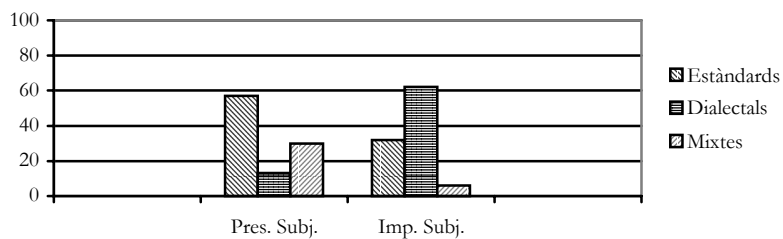
Gràfic 12: Conjugació x informants

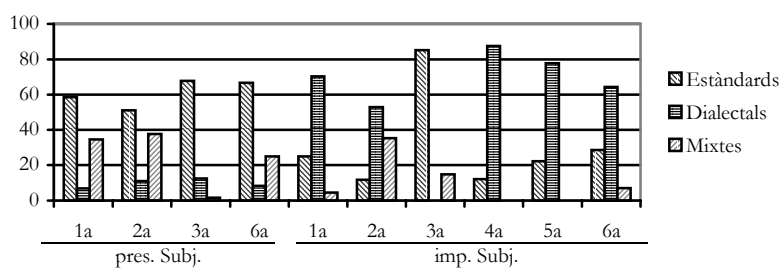
Gràfic 13: Conjugació. Entrevistes

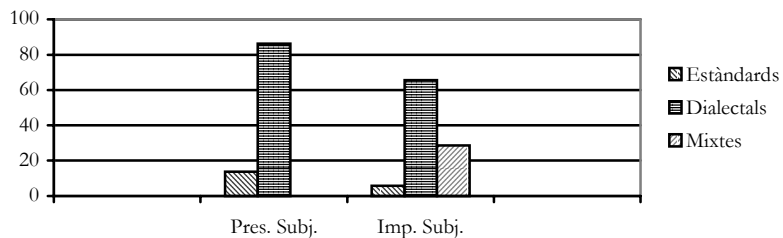
Gràfic 14: Temps verbal

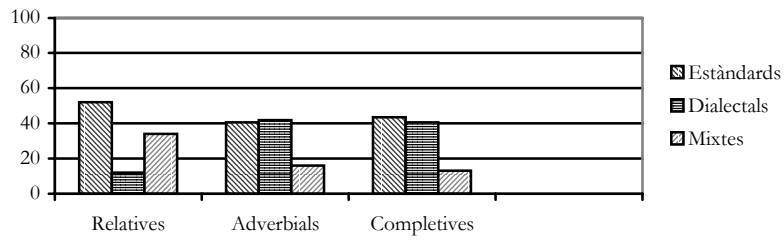
Gràfic 15: Persones verbals x temps verbal

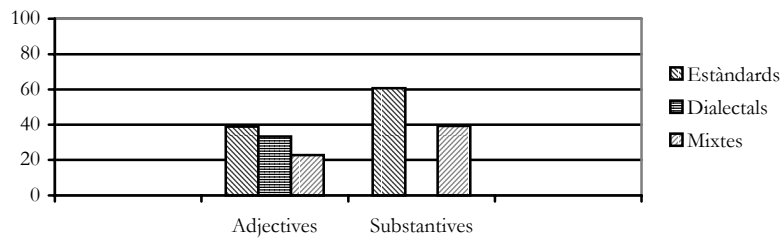
Gràfic 16: Temps verbal

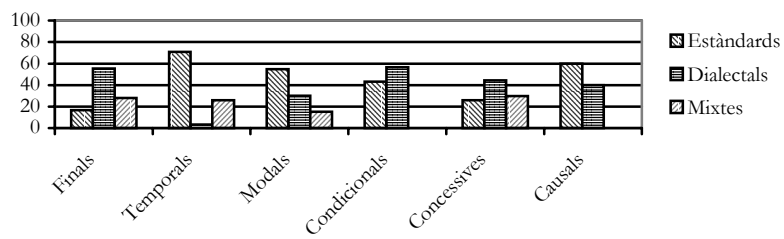
Gràfic 17: Tipus de frase

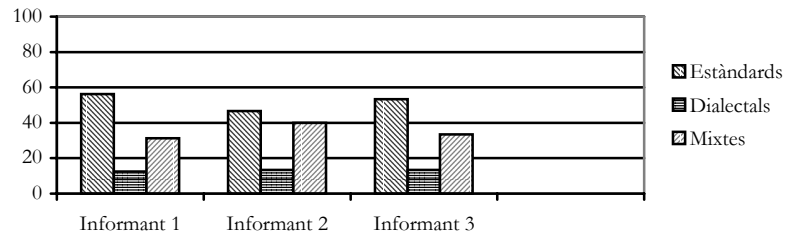
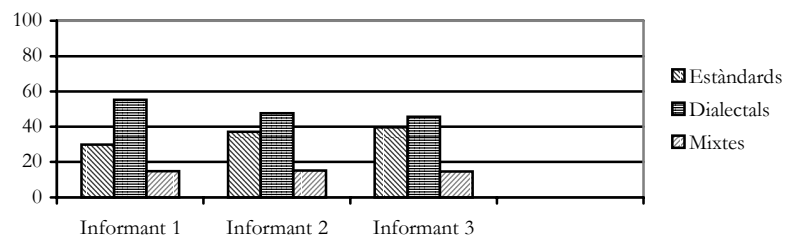
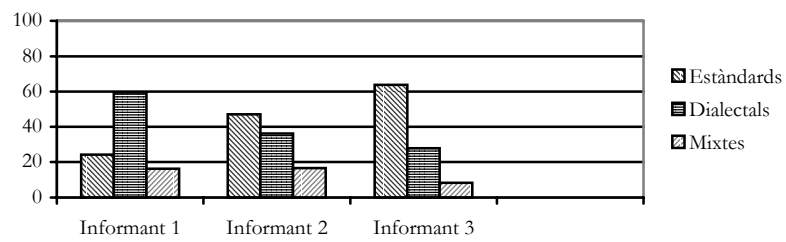

Gràfic 18: Oracions relatives

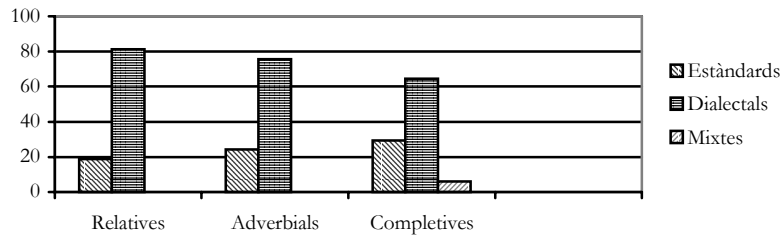

Gràfic 19: Oracions adverbials

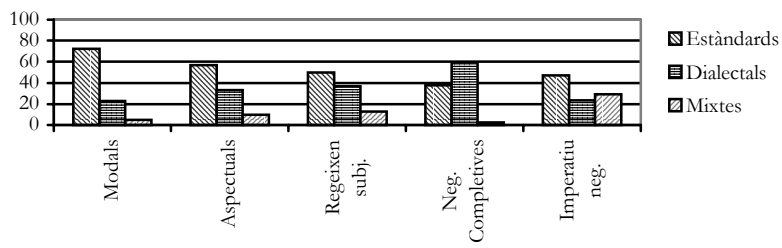

Gràfic 20: Tipus de frase x informants. Oracions relatives**Gràfic 21: Tipus de frase x informants. Oracions adverbials****Gràfic 22: Tipus de frase x informants. Oracions completives**

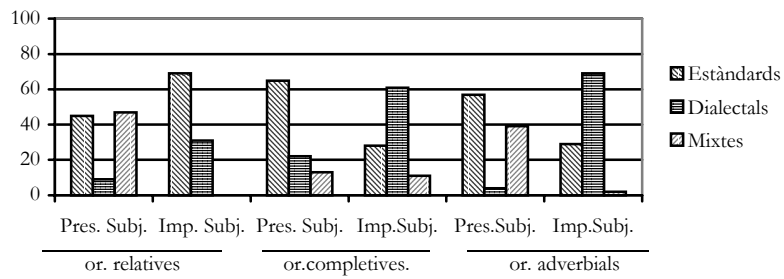
Gràfic 23: Tipus de frase. Entrevistes

Gràfic 24: Tipus de verb

Gràfic 25: Temps verbal x tipus de frase

Gràfic 26: Temps verbal x tipus de frase

